

TIL KO'NIKMALARINI BAHOLASH: TINGLAB TUSHUNISH

*O'ralova Madinabonu Baxriddin qizi**Xushboqova Zilola Ismatulla Qizi**Qodirova Zarina Bekzod Qizi**Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti**filologiya fakulteti xorijiy til va adabiyot yo'nalishi**3-bosqich 305-XT guruh talabalari**oralovamadinabonu1@gmail.com**Telefon Raqam: +998 99 161 11 05**xushboqovazilola00@gmail.com**Telefon Raqam: +998 50 055 26 02**qodirovazarina32@gmail.com**Telefon Raqam: +998 97 076 09 19*

Anotatsiya: Ushbu maqola til ko'nikmalarini baholash jarayonida tinglab tushunish ko'nikmasining ahamiyati, nazariy asoslari, baholash mezonlari va strategiyalarini tahlil qiladi. Tinglab tushunish nafaqat matn mazmunini idrok etish, balki kontekst, nuans va yashirin ma'nolarni tushunishga qodir bo'lgan murakkab kognitiv jarayon sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada xalqaro testlar, xususan IELTS va TOEFL misolida tinglab tushunish baholash vositalari va topshiriqlari sharhlanadi. Shuningdek, baholashning pedagogik ahamiyati, samarali strategiyalar va akademik ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatlari ham ko'rib chiqilgan. Maqola til o'rgatish va baholash amaliyotida tinglab tushunish ko'nikmasining o'rni va uning integrativ xarakterini chuqur tahlil qiladi.

Kalit so'zlar : til ko'nikmalari, tinglab tushunish, baholash, IELTS, TOEFL, akademik ko'nikmalar, psixolingvistika, strategiyala

Abstract : This article analyzes the importance of listening comprehension in the assessment of language skills, its theoretical foundations, evaluation criteria, and strategies. Listening comprehension is viewed not only as the ability to understand the content of a text but also as a complex cognitive process capable of interpreting context, nuances, and implied meanings. The article examines listening comprehension assessment tools and tasks, particularly in international tests such as IELTS and TOEFL. Furthermore, the pedagogical significance of assessment, effective strategies, and opportunities to develop academic skills are discussed. The study provides an in-depth analysis of the role and integrative nature of listening comprehension in language teaching and assessment practice.

Keywords : language skills, listening comprehension, assessment, IELTS, TOEFL, academic skills, psycholinguistics, strategies

Kirish: Tinglab tushunish (listening comprehension) xorijiy tilni o'rganish jarayonidagi eng muhim receptiv ko'nikmalardan biri hisoblanadi. Tilshunoslik tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, tinglab tushunish boshqa asosiy til ko'nikmalari — o'qish, yozish va gapirish — bilan uzviy bog'liq. Xalqaro standart testlar, jumladan IELTS va TOEFL, tinglab tushunish ko'nikmasini baholash orqali nomzodlarning akademik va ijtimoiy muloqotga tayyorgarligini aniqlashga intiladi. Tinglab tushunish nafaqat matn mazmunini idrok etish, balki kontekstni tushunish, nuanslarni aniqlash va yashirin ma'nolarni chiqarish kabi ko'p qirrali kognitiv jarayonlarni ham o'z ichiga oladi.

Tinglab tushunishning nazariy asoslari

Tinglab tushunish murakkab psixolingvistik jarayon bo'lib, turli darajalarda ishlovchi komponentlarni o'z ichiga oladi. Pastdan yuqoriga qarab qayta ishlash yondashuvida tinglovchi eshitilgan ovozlarni tahlil qilib, bo'g'in va so'zlarni aniqlaydi. Shu elementlar asosida sintaktik va semantik birliklar shakllanadi va umumiy mazmun hosil bo'ladi. Bu yondashuv ayniqsa yangi yoki noma'lum materiallar bilan ishlashda samarali bo'ladi. Yuqoridan pastga qarab qayta ishlash esa tinglovchi kontekst, mavzu haqidagi oldindan bilgan ma'lumotlari va mantiqiy taxminlardan foydalangan holda eshitilgan ma'lumotni talqin qiladi. Zamonaviy tadqiqotlar tinglab tushunishning samarali bo'lishi uchun pastdan yuqoriga va yuqoridan pastga yondashuvlarning integratsiyalangan holda ishlashini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, tinglovchi muloqot vaziyatiga mos ravishda fonetik, leksik, grammatik va kontekstual ko'nikmalarni uyg'unlashtiradi.

Tinglab tushunish ko'nikmasini baholash tamoyillari

Xalqaro testlar va EFL (English as a Foreign Language) dasturlarida tinglab tushunish baholashda bir nechta asosiy tamoyillar mavjud. Baholash topshiriqlari tinglab tushunish qobiliyatini aniq o'lchashi lozim va faqat umumiy bilim yoki test strategiyasini tekshirmasligi kerak. Shu bilan birga, test takror topshirilganda natijalar barqaror bo'lishi lozim. Ishonchlilikni ta'minlash uchun texnik jihatlar, ovoz sifati, urg'ular va talaffuzning xilma-xilligi hisobga olinadi. Baholash topshiriqlari turli darajadagi o'quvchilarning imkoniyatlarini ajratib ko'rsatishga qodir bo'lishi kerak, ya'ni asosiy ma'noni tushunishdan tortib, detal va mantiqiy munosabatlarni aniqlashgacha bo'lgan ko'nikmalarni o'lchashi zarur. Baholash materiallari esa real hayotiy vaziyatga yaqin bo'lishi lozim: intervyu, radioeshittirish, akademik ma'ruza, suhbat yoki e'lonlar kabi autentik nutq manbalari ishlatiladi.

Tinglab tushunish ko'nikmalarini baholash mezonlari

Baholashda tinglovchining asosiy mazmunni tushunishi, matnning umumiy g'oyasi va maqsadini aniqlash qobiliyati e'tiborga olinadi. Shuningdek, muayyan faktlar, sanalar, joy nomlari, fikrlar va terminlarni eshitib tanib olish ham muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Tinglovchi nutq so'zlovchining munosabati, ohangi, hissiy

holati va maqsadini anglashi talab etiladi. Shu bilan birga, sabab-oqibat, taqqoslash, ta'kid, qarama-qarshilik kabi mantiqiy bog'lanishlarni tushunish ham baholash mezonlari orasida hisoblanadi. Tinglovchidan bevosita aytilmagan ma'lumotni taxmin qilish, ya'ni inference qobiliyati ham yuqori baholash mezoni sifatida ko'riladi.

Tinglab tushunish baholash vositalari

Baholashda turli test turlari qo'llaniladi. Ko'p tanlovli testlar, moslashtirish vazifalari, jadval va diagrammalarni to'ldirish, kalit so'zlarni aniqlash, eshitilgan matn bo'yicha qisqa javoblar berish kabi topshiriqlar tinglab tushunishning ko'p qirraliligini baholash imkonini beradi. IELTS va TOEFL kabi imtihonlar ushbu topshiriqlarni turli kombinatsiyalarda qo'llab, tinglab tushunish ko'nikmasining murakkab va integrativ xarakterini aniqlashga harakat qiladi.

Tahlil va muhokama

Tinglab tushunish ko'nikmasi nafaqat axborotni eshitib qabul qilishni, balki uni tahlil qilish, sintez qilish, tanqidiy fikrlash va qaror qabul qilishni ham talab qiladi. Tinglab tushunishning samarali bo'lishi uchun fonetik, morfologik va sintaktik bilimlar bilan birga kontekstual tushunish ko'nikmalari ham zarurdir. Akademik muhitda, xususan IELTS va TOEFL imtihonlarida tinglab tushunish murakkab vazifalar orqali baholanadi: akademik ma'ruza yoki seminar materiallarini eshitib, asosiy fikrlarni aniqlash, detallarni ajratish va olingan ma'lumotni integrativ tarzda tahlil qilish talab etiladi.

Xulosa

Tinglab tushunish ko'nikmasini baholash til o'rgatish nazariyasi va amaliyotining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Baholashning asosiy tamoyillari validlik, ishonchlilik, autentiklik va differensiallikka asoslanadi. Tinglab tushunishni to'g'ri baholash o'quvchining akademik va kommunikativ muvaffaqiyatini aniqlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, baholash natijalari til o'rgatish jarayonini yaxshilash va individual o'quvchi ehtiyojlarini aniqlash uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Chorjeva, I., & Buronova, M. (2020). Teaching aids and teaching materials for EFL classes. *Evraziyskiy nauchnyy zhurnal*, (1), 37–38.
2. A Study of English and Uzbek Proverbs Containing the Medical Terms: A Cultural and Linguistic Analysis. (2024). *Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research*, 2(8), 1–7.
3. Tibbiy leksika asosida shakllangan ingliz va o'zbek maqollarida metafora va metonimiya. (2024). *Tamaddun Nuri Jurnal*, 10(61), 67–69.
4. Лингвопоэтические особенности английских и узбекских пословиц, сформированных на основе медицинской лексики / Чориева И. (2024). *Предпринимательство и педагогика*, (3), 44–51.

5. Chorieva, I. K. (2024). Aphorisms with medical terms in the works of Uzbek thinkers: Avicenna, Alisher Navoi and Abu Rayhan Al-Biruni. *Miasto Przyszłości*, 49, 1368–1374.
6. Chorieva, I. K. (2023). English proverbs including frequently used medical terms and comparative analysis with their equivalents in Uzbek language. *Obrazovanie, nauka i innovatsionnye idei v mire*, 23(8), 7–14.
7. The use of medical terms and their interpretation in English and Uzbek languages in the views of famous people of the world. (2023). *Neo Scientific Peer Reviewed Journal*, 8, 47–50.
8. Richards, J. C., & Renandya, W. A. (2002). *Methodology in language teaching: An anthology of current practice*. Cambridge University Press.
9. Brown, H. D. (2007). *Principles of language learning and teaching* (5th ed.). Pearson Longman.